

Elm sahələrinin inkişafı onu yaradanlarla, onun əsasını qoyanlarla bərabər, bu elmə zaman-zaman yeni-yeni töhfələr verənlər, onun ardıcıl olaraq keşiyində duranlar, təəssübünü çəkənlər, nəzəri və praktik istiqamətdə araşdırma aparənlər, ideyaları, fikirləri ilə elmi zinətləndirənlər, elmi təşkilatçılıqları ilə həmişə diqqət çəkən şəxsiyyətlərin fəaliyyətləri ilə bilavasitə bağlı olmuşdur. Elm sahələri sırasında xüsusi seçilən pedaqogikanın da inkişafında məhz bu amillərin rolu olmuş və bu gün də müasir pedaqogika elmi məhz həmin amillərin təsiri ilə inkişafını davam etdirir. Hər bir tədqiqatçı, təşkilatçı alim, mütəxəssis yaşadığı zaman kəsiyində bu və ya digər elm sahəsinə, yaxud eyni zamanda bir neçə elm sahələrinə dəyərli töhfələr verir, özünün nümunəvi fəaliyyəti, örnək ola biləcək əməlləri ilə elm tarixində, xalqın yaddaşında yaxşı iz qoyur, vətəndaş-şəxsiyyət keyfiyyətləri ilə həmişə xatırlanır və böyüyən nəsillərə nümunə göstərilir.

Belə bir fikri söyləməyə əsas verir ki, A.V.Baqri həm Azərbaycan, həm Ukrayna, həm də Rusiya elm tarixində özünəməxsus yeri olan tədqiqatçı, pedaqoq alim, müəllim, ədəbiyyatşünas, biblioqraf, tarixçi, dilçi, folklorşünas kimi xidmətlər göstərmiş, ilk növbədə Azərbaycan-Ukrayna, eyni zamanda Azərbaycan-Ukrayna-Rusiya üçtərəfli mədəni əlaqələrin inkişafında mühüm rol oynamış, onun əsərləri, elmi irsi bu xalqların hər birinin tarixində dəyərli istinad mənbəyi kimi qalmışdır. Bütün bunlar onu göstərir ki, A.V.Baqrinin yaradıcılığı həm də müasir dövrdə multikultural dəyərlərin öyrənilməsi, təbliği baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Tarixən multikultural dəyərlərə xüsusi önəm verən Azərbaycanda bu gün də xüsusi

vermişdir. Onun yazdığı və 1948-ci ildə rus dilində nəşr etdirdiyi “Rus dili üzrə oxu kitabı (müntəxəbat)” bu gün də elmi baxımdan dəyərli və əhəmiyyətli dir.

Əgər hazırlanmış bu və ya digər vəsait, elmi-pedaqoji ədəbiyyat tədris resursu kimi təhsil prosesində istifadə üçün faydalı hesab edilirsə, bu, həmin ədəbiyyatın mühüm elmi əhəmiyyətindən xəbər verir. A.V.Baqrinin əsərlərində bu baxımdan elmi-pedaqoji məzmun təqdirəlayiqdir.

Onun 1950-ci ildə hazırladığı və rus dilində nəşr etdirdiyi “Azərbaycan və ona qonşu ölkələrin folkloru” əsərinin birinci cildi Qafqaz xalqlarının və Azərbaycanın xalq nağıllarına həsr olunub. Şəki (Nuxa), Gəncə, Şuşa, Şamaxı, Lənkəran və digər bölgələrdən toplanmış etno-

əməyə, zəhmət adamına hörmət, öz halal əməylə yaşamaq, başqalarına əl tutmaq, kömək etmək, torpağa bağlılıq hissi qabarıq verilir. Bu hissələrin təhsilalanlara aşılması onlarda şəxsiyyətin formalaşması və inkişafına təkan verir, stimullaşdırıcı təsir göstərir. Bu baxımdan A.V.Baqrinin elmi irsi də bizim üçün bir dəyərdir, əhəmiyyətli mənbədir.

A.V.Baqri folklor nümunələrini təhlil edərək nəğil və dastanlardakı bir məqama da diqqət yönəldir. Bu, şifahi xalq ədəbiyyatında qəhrəmanın öz məqsədinə çatmasında itin, xüsusilə atın, bəzən ilan, quşların (Simurq quşu və s.), ağ və qara qoçun roluna müəyyən yer ayrılması bu məsələyə önəm verilməsidir. Dastan və nəğil qəhrəmanları bəzən ilahi, təbiət qüvvələrinin, bitki və heyvanların köməyi ilə öz məqsədlərinə çatır, qələbə əldə edirlər.

Fikrimizcə, bu, insanın özünü də təbiətin bir hissəsi hesab etməsindən, yaradılmışların - canlı və cansız varlıqların birlikdə bütöv orqanizm kimi dərk olunmasından, dünyada xeyirşər mübarizəsində xeyirə xidmət edən qüvvələrin mənəvi, ruh birliyindən irəli gəlir. Bütün bu keyfiyyətlər: bütövlük, özünüdərk etmə, xeyirxahlıq, mənəvi, ruh birliyi hissi şəxsiyyətin formalaşdırılmasının vacib komponentlərindəndir. Şəxsiyyətin formalaşdırılması problemi isə həm də pedaqogika elminin problemlərindən biridir. Bu baxımdan professor A.V.Baqrinin topladığı etnopedaqoji materiallar mühüm elmi əhəmiyyətə malikdir.

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun kitabxana-arxivində A.V.Baqrinin 1947-ci ildə apardığı elmi-tədqiqat işi saxlanılır: “Böyük Vətən müharibəsi oçerk və hekayələrdə (qeyri-rus məktəblərinin rus dili müəllimlərinə kömək)” mövzusunda yazılmış bu tədqiqat işində 1941-1945-ci illəri əks etdirən kiçik oçerk və hekayələr toplanmış, eyni zamanda bu əsərlərin qısa təhlili verilmişdir. Əsərdə müharibə cəbhələrində qəhrəmanlıqlar göstərən, faşizmə qarşı igidliklə döyüşən müxtəlif xalqların nümayəndələri, o cümlədən azərbaycanlılar haqqında da zəngin məlumatlar vardır. Bu baxımdan qvardiya serjantı Şamil Hüseynova həsr olunmuş “Şamil Hüseynov” (müəllifi Ş. Abbasov), baş leytenant Əmir Hüseyn oğlu Abdullayevə həsr olunmuş “Memar” (müəllifi Rəsul Rza) oçerkləri olduqca maraqlıdır.

Tədqiqat işində bu əsərlərin şagirdlərə sistemli öyrədilməsi üçün sual və tapşırıqlar əksini tapmış, müəllimlərə elmi-metodik istiqamət verilmişdir. Bu tədqiqat işinin aktuallığını nəzərə alaraq nəşr edilməsini məqsədəuyğun hesab edirik.

Ümid edirik ki, professor A.V.Baqrinin həyatı, elmi-pedaqoji fəaliyyəti, bütövlükdə irsi bundan sonra da öyrəniləcək, daha dərinləndirilərək tədqiq olunacaq, xalqlar arasında elmi-mədəni, elmi-pedaqoji əlaqələrin inkişafına yeni-yeni töhfələr verəcəkdir.

İntiqam CƏBRAYILOV,

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun təhsil nəzəriyyəsi şöbəsinin müdiri, pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor

Professor Aleksandr Vasilyeviç Baqrinin pedaqogika tarixində rolu

F.Köprülüzadə və başqalarının da cəlb olunduğu “Azərbaycanı öyrənən və tədqiq edən cəmiyyət” yaranmışdır. A.V.Baqri də bu cəmiyyətin idarə heyətinin fəal üzvlərindən (cəmiyyətin biblioqrafiya şöbəsinin sədri) olmuş və Azərbaycan tarixinin, o cümlədən mədəniyyət, etnopedaqogika tarixinin öyrənilməsində xüsusi xidmətlər göstərmişdir.

A.V.Baqri 1923-1925-ci illərdə “Azərbaycan biblioqrafik materialları”nı hazırlamış və bu materiallar 3 buraxılışla (3 kitab) nəşr olunmuşdur.

A.V.Baqrinin bir qədər sonra nəşr etdirdiyi “Azərbaycan və ona qonşu (bitişik) ölkələrin folkloru” adlı kitabı həm də pedaqoji baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. O, Azərbaycanı öyrənən və tədqiq edən cəmiyyətin xətti ilə elmi ekspedisiya zamanı çoxlu nəğil, atalar sözləri toplamış, onları çap etdirmişdir. Onun Azərbaycan şifahi xalq yaradıcılığının tanınmış tədqiqatçısı, folklorşünas Hənəfi Zeynallı ilə birgə həmmüəllif olduğu “Azərbaycan türk nağılları” toplusu bu gün də xalqımızın mədəniyyət, ədəbiyyat, etnopedaqoji tarixini öyrənmək üçün dəyərli mənbə kimi yüksək qiymətləndirilir. 1935-ci ildə nəşr olunmuş bu topluda 72 nəğil, əfsanə və dastan verilmişdir. Həm Azərbaycan elminin inkişafı, həm də rusdillil oxucuların, tədqiqatçıların Azərbaycan mədəniyyəti, etnopedaqogikası ilə tanış edilməsi baxımından A.V.Baqrinin bu istiqamətdə fəaliyyəti, həqiqətən, böyük dəyərə malikdir.

A.V.Baqri 1925-ci ildə “T.Q.Şevçenko və rus ədəbiyyatı” mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək rus dili və ədəbiyyatı üzrə doktor elmi dərəcəsinə almışdır. Onun məşhur rus şairi Sergey Yesenin yaradıcılığı ilə bağlı da maraqlı doğuran fikirləri vardır. Bütün bu keyfiyyətlər

diqqət və qayğı vardır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2016-cı il 10 oktyabr tarixində “Multikulturalizm ili” elan etməsi bu istiqamətdə işin daha sistemli, məqsədyönlü aparılmasına və genişləndirilməsinə imkanlar yaratmışdır. Dünyəvi elm olan pedaqogika elmi həm də multikultural dəyərlər əsasında inkişaf edir, zənginləşir. Mənşəyindən, milliyyətindən asılı olmayaraq hər bir tədqiqatçı alimin, pedaqoqun bu sahədə fəaliyyəti pedaqogika elminə yeni töhfələr verir, bu töhfələr pedaqogika tarixində özünəməxsus yer tutur. Ona görə də A.V.Baqrinin həyatı, fəaliyyəti, elmi irsi həm də pedaqogika tarixinin müəyyən inkişaf mərhələsində özünün spesifik cəhətləri ilə diqqəti cəlb edir.

Məlumdur ki, biblioqrafiya, kitabxana işi pedaqoji işin ən mühüm istiqamətlərindən biridir. A.V.Baqrinin fəaliyyətində bunlar da xüsusi bir istiqamət kimi diqqəti cəlb edir. 1932-1935-ci illərdə A.V.Baqri SSRİ EA-nın Cənubi Qafqaz filialının Azərbaycan şöbəsinin və 1935-1939-cu illərdə SSRİ EA-nın Azərbaycan filialının kitabxanasında əvvəlcə baş mütəxəssis, sonra isə direktor vəzifəsində çalışmışdır. O, hələ çox gənc yaşlarında 1915-ci ildə M.Y.Lermontovla bağlı biblioqrafik məlumatlar, bir qədər sonra T.Q.Şevçenkonun biblioqrafiyası, Qafqaz xalqlarının şifahi ədəbiyyatına aid biblioqrafik materiallar çap etdirmişdir.

A.V.Baqri 1938-1942-ci illərdə Bakı Dövlət Universitetində rus dili və ədəbiyyatı kafedrasının müdiri, filologiya fakültəsinin dekanı olmuşdur. İstər kafedra müdiri, istərsə də fakültə dekanı kimi məsul bir vəzifənin öhdəsindən A.V.Baqri böyük professionalıqla gəlmiş, təhsilin, tədris prosesinin inkişafına yeni töhfələr

Belə tədqiqatçı alim, vətəndaş-şəxsiyyət-lərdən biri də 1922-ci ildən Bakı Dövlət Universitetinin professoru vəzifəsini daşıyan mənşəcə ukraynalı alim Aleksandr Vasilyeviç Baqridir. A.V.Baqri (1891-1949) Ukraynanın Xmelnitski vilayətinin (keçmiş Volinski quberniyası) Litiçev kəndində, kəndli təbəqəsindən çıxmış çinovnik ailəsində anadan olmuş və böyük həyat yolu keçmişdir. 1912-ci ildə Kiyev Universitetinin tarix-filologiya fakültəsini bitirən A.V.Baqri, elə oxuduğu universitetdə rus dili kafedrasında müəllim (akademik Vladimir Nikolayeviç Peretsin məsləhətilə) saxlanmış və o, burada elmi dərəcə almaq üçün tədqiqatçılıqla məşğul olmuşdur. 1915-ci ildə A.V.Baqri magistr imtahanlarını müvəffəqiyyətlə verəndən sonra Petroqrada (indiki Sankt-Peterburq) gəlmiş və Petroqrada Qadın Universitetində müəhazirələr oxumağa başlamışdır.

A.V.Baqri 1917-ci ildə Samara Ali Pedaqoji İnstitutunun rus ədəbiyyatı kafedrasının professoru seçilmiş və 1920-ci ilədək bu kafedraya rəhbərlik etmişdir. 1921-ci ildə isə o, Krasnodarda Kuban Dövlət Universitetinin təsis olunmasında iştirak etmiş, beləliklə, bu universitetin formalaşmasında A.V.Baqrinin xüsusi xidmətləri olmuşdur. Əlbəttə, A.V.Baqri tarix-filologiya fakültəsini bitirməklə ilk növbədə tarixçi-filoloq ixtisasına yiyələnəndə, onun fəaliyyəti daha geniş olmuş və beləliklə, pedaqogika elm tarixində o öz əməli işi ilə, yaratdığı elmi işlər, dəyərli fikirləri ilə yadda qalmışdır. Müəllim, universitetin professoru kimi bu və ya digər fənni tədris etmək, kafedra müdiri olmaq, elmi kollektivə rəhbərlik etmək əslində pedaqoji ustalıq, elmi-pedaqoji problemlərə bələdlilik, elmi təşkilatçılıq məsələlərini yetərincə bilmək, təhsilin struktur və məzmunu ilə bağlı incəlikləri nəinki bilmək, eyni zamanda pedaqoji prosesi istiqamətləndirmək bacarığı tələb edir. Bütün bu keyfiyyətlər A.V.Baqrinin fəaliyyətində özünü aydın şəkildə göstərirdi. A.V.Baqri 1922-ci ildə ailəsi ilə birgə (həyat yoldaşı Lyudmila Pavlovna Baqri (Zabella)) Azərbaycana, Bakı şəhərinə gəlmiş və burada Bakı Dövlət Universitetində rus dili və ədəbiyyatı kafedrasında professor kimi fəaliyyətə başlamışdır.

Tarixdən məlumdur ki, 1923-cü ildə Azərbaycanda V.Bartold, N.Marr, A.Krımski, P.Juje,